

Nacionalne omejitve pri pravilih delovanja oboroženih sil v mednarodnih operacijah in posledice njihovih kršitev

Sabina Zgaga, Maj Fritz

Namen prispevka:

Oborožene sile, ki delujejo v katerikoli operaciji v spektru vojaških operacij, morajo delovati v skladu z določenimi pravili in normami. Ker skupna pravila delovanja mednarodnih sil niso vedno ustrezna za vse sodelujoče države, lahko posamezna država, ki sodeluje v mednarodni operaciji, določi nacionalna pravila delovanja v mednarodni operaciji in poda nacionalne omejitve. Jasna opredelitev nacionalnih omejitev predstavlja jasno podlago za morebitno kasnejšo odgovornost kršitev teh omejitev v okviru kazenskega, prekrškovnega, disciplinskega ali pravnega postopka. Prispevek obravnava pravila delovanja in nacionalne omejitve na splošno in v Sloveniji ter izpostavlja glavne problematike odgovornosti za kršitev nacionalnih omejitev pravil delovanja.

Metode:

Avtorja uporabljata metodo analize literature s tega področja in pravnih virov, v zvezi s tem pa tudi metodo opisovanja, metodo analize in sinteze, induktivno-deduktivno metodo ter metodo kompilacije.

Ugotovitve:

Zaradi zagotavljanja pravne varnosti ter večje učinkovitosti postopkov je pomembno, da so nacionalne omejitve vojaške misije vnaprej določene in da se v primeru njihovih kršitev tudi uveljavlja pravno odgovornost v pravnih postopkih. Za to se uporablja splošna slovenska kazenska zakonodaja, pri tem pa se odpirajo tako pravna kakor tudi praktična vprašanja. Za prekrškovno odgovornost pripadnikov slovenske vojaške misije v tujini ni pravne podlage, saj se država gostiteljica svoji jurisdikciji za prekrške običajno odpove, slovenski Zakon o prekrških (2011, 2013) pa vsebuje le teritorialno načelo. Po drugi strani pa slovenska zakonodaja omogoča disciplinsko in odškodninsko odgovornost pripadnikov slovenskih vojaških misij za kršitev nacionalnih omejitev.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Članek na celosten, kritičen in poglobljen način obravnava tematiko, ki je relevantna za Slovensko vojsko in slovensko pravosodje, saj se Slovenija udeležuje mednarodnih vojaških misij. Izsledki bodo relevantni za pripravo vojaških misij, izobraževanje pripadnikov misij ter morebitne izboljšave pravne podlage.

UDK: 343:355/359

Ključne besede: vojaška misija, kazenska odgovornost, pravila delovanja, nacionalne omejitve, disciplinska odgovornost, odgovornost za prekršek

National Caveats for Rules of Military Engagement in International Operations and Consequences of Their Violation

Purpose:

Armed forces units participating in any military operation within a spectrum of military operations must comply with certain rules and norms. Nevertheless, joint rules of engagement applicable to international forces are not always suitable for all participating countries. In such a case, individual countries may determine their own national rules of engagement for given international operations and place specific national caveats on the use of their forces. An unambiguous definition of national caveats serves as a clear basis for potential and subsequent enforcement of responsibility for any acts constituting violation of the caveats in criminal, misdemeanour, disciplinary, or civil proceedings. The article addresses the rules of engagement and national caveats in general as well as in Slovenia, emphasising the main issues regarding responsibility for violations thereof.

Design/Methods/Approach:

The authors use the method of analyzing expert literature and legal sources, as well as the descriptive method, the method of analysis and synthesis, the inductive-deductive method, and the compilation method.

Findings:

In order to ensure legal security and a higher level of efficiency of proceedings, it is important that national caveats of military operations be determined in advance and that, in the event of their violation, legal responsibility is enforced in legal proceedings. In the case of Slovenia, the general criminal legislation is applied, which gives rise to both legal and practical issues. There are no legal grounds for misdemeanour liability of Slovenian service members participating in military operations abroad, as the host nation usually renounces its misdemeanour jurisdiction, while the Slovenian Minor Offences Act-1 contains the territorial principle only. On the other hand, Slovenian legislation provides for disciplinary and damage liability for violation of national caveats.

Originality/Value:

The article is a comprehensive, critical, and in-depth analysis of the topic that is important for the Slovenian Armed Forces and Slovenian justice administration, as Slovenia participates in international military missions. The conclusions will be relevant in preparing military missions, education and training of service members to be deployed to missions, and for potential improvements to the legal basis.

UDC: 343:355/359

Keywords: military mission, criminal liability, rules of engagement, national caveats, disciplinary accountability, misdemeanour liability

1 UVOD

Vsaka država ima glede svojih oboroženih sil na voljo vsaj tri možnosti. Lahko jih sploh nima, lahko jih razvija unilateralno, samostojno ali pa multilateralno, torej v sodelovanju z drugimi državami in v okviru večnacionalnih oboroženih sil – v zavezništvu. Opozoriti je treba, da pri sodelovanju oboroženih sil dveh ali več držav ločimo dve vrsti sodelovanja, in sicer zavezništvo in koalicijo. Bistvena razlika med obema vrstama sodelovanja je, da je zavezništvo trajnejše, s širšim namenom in cilji ter tesnim politično-vojaškim sodelovanjem; koalicija pa je navadno ustanovljena *ad hoc* in namenjena sodelovanju oboroženih sil držav v posameznem primeru (Weitsman, 2010). Države, na primer članice zveze NATO, danes razvijajo svoje oborožene sile za lastne potrebe in potrebe zavezništva. Sledijo svojim nacionalnim interesom, hkrati pa se prilagajajo potrebam zavezništva.

Skozi zgodovino so se države pogosto odločale za ustanavljanje in sodelovanje v multilateralnih oboroženih silah. Da so se odločale za to, so vedno morali biti izpolnjeni določeni pogoji. Šibkejše države so navadno sklepale zavezništva za zaščito pred dominantno silo. Na ta način se je ustvarjala bipolarnost in s tem ravnotežje ter *status quo*. Antični Grki so ustanovili zavezništvo za obrambo pred Perziji, švicarski kantoni so združili sile pred naraščajočo močjo Habsburžanov, Združene države Amerike (ZDA), Kanada in države zahodne Evrope so ustanovile NATO kot odgovor moči Sovjetske zveze in njenih satelitov itd. Zavezništva so bila torej vedno odgovor na neke strukturne pogoje in razmerje moči. Države pa vstopajo v zavezništvo ne samo zaradi ustvarjanja ravnotežja z nasprotno, dominantno silo, ampak tudi zato, da preprečijo drugi državi, da postane premočna in vsiljuje svojo voljo ostalim. Hkrati zavezništvo šibkejšim državam omogoča prikazovanje svoje moči navzven, proti tretjim državam (Jones, 2007).

Šibkejše države so močnejše, kadar združijo svojo vojaško silo, združevanje vojaških zmogljivosti (moštva, orožja in vojaške tehnologije) pomeni prihranek za posamezno državo, hkrati pa povečuje njeno moč navzven. Zavezništvo je vsekakor dobičkonosno! Zavezništvo posamezno državo razbremeni določenih stroškov nakupov in vzdrževanja opreme in tehnologije. Države stroške znižajo s tem, da si med sabo razdelijo breme vojaških operacij in, na primer, postkonfliktne obnove. Ne nazadnje zavezništvo zmanjšuje tudi tako imenovani »krvni davek« posamezne države, saj so druge zaveznice pripravljene žrtvovati življenja svojih vojakov. Toda sodelovanje različnih oboroženih sil vedno ogroža nekompatibilnost med članicami. Neusklajeni strateški cilji držav članic zavezništva, neusklajeno vodenje in poveljevanje, nekompatibilna oprema, težave v komunikaciji in različna pravila delovanja ter različna interpretacija pravnih norm lahko pomenijo nepotrebne civilne in vojaške žrtve, slabo izvedene operacije in celo napetosti med zaveznicami. Zato so za vsako zavezništvo izjemno pomembni procesi načrtovanja skupnih sil, koordinacija strategij in doktrin, integracija sil s skupnim usposabljanjem in skupnimi vajami ter zagotovitev interoperabilnosti in kompatibilnosti sredstev, opreme in tehnologije (Jones, 2007).

Slovenija od leta 1997 sodeluje v mednarodnih operacijah kriznega odzivanja v okviru Organizacije združenih narodov (OZN), zveze NATO in Evropske unije (EU). Slovenska vojska mora pri delovanju v mednarodnih operacijah spoštovati

pravila delovanja oboroženih sil v mednarodni operaciji, hkrati pa delovati tudi v skladu z mednarodnim in slovenskim pravom. Kadar pravila delovanja mednarodnih sil niso v skladu s pravom, ki ureja delovanje Slovenske vojske, mora država na ta pravila delovanja podati nacionalne omejitve, s katerimi prepreči kršenje predpisov, ki veljajo za Slovensko vojsko.¹

2 PRAVILA DELOVANJA OBOROŽENIH SIL IN NACIONALNE OMEJITVE

Vsaka vojaška sila, ki opravlja zadane naloge, mora poznati cilj svojega delovanja, svoje zmožnosti, sredstva, s katerimi bo dosegla zadani cilj, svoje omejitve in prepovedi. Oborožene sile, ki delujejo v katerikoli operaciji v spektru vojaških operacij (humanitarne misije, operacije ohranjanja miru, operacije vsiljevanja miru, omejena vojna in totalna vojna) morajo delovati v skladu z določenimi pravili in normami (od običajev, do zakonskih določil nacionalnega prava ali določil mednarodnega prava).

Pri delovanju večnacionalnih enot (tudi v zavezništvu) naletimo na določene težave pri poenotenju delovanja oboroženih sil različnih držav, ki delujejo skupaj in imajo isto nalogo in isti cilj v okviru neke operacije. Kljub temu, da države članice zavezništva težijo k poenotenju strategij, doktrin in taktičnih postopkov, poenotenju sredstev, opreme in tehnologije ter celo skušajo poenotiti predpise, ki določajo delovanje oboroženih sil, med državami ostajajo razlike. Oborožene sile različnih držav v zavezništvu nikoli niso enako usposobljene, nimajo popolnoma enake oborožitve, opreme in tehničnih sredstev, nimajo enakih predpisov, ki določajo, kako oborožene sile ali posamezni pripadnik oboroženih sil lahko ravna v različnih situacijah, in končno, države včasih različno tolmačijo določbe mednarodnega prava.

2.1 Pravila delovanja oboroženih sil²

Pravila službe v Slovenski vojski (2009) v 314. točki določajo: »Splošna pravila za delovanje Slovenske vojske (v nadaljnjem besedilu: pravila delovanja) določajo splošne postopke posameznikov, skupin, enot ali poveljstev pri opravljanju bojnih in nebojnih nalog. Pravila delovanja določajo tudi okoliščine, pogoje in omejitve ter stopnjo in način, pod katerimi lahko posamezni pripadnik, skupina, enota ali začasna sestava oziroma poveljstvo Slovenske vojske (v nadaljnjem besedilu: pripadnik in enota) v posameznih primerih uporabijo silo«.

Zveza NATO definira pravila delovanja kot »navodila oboroženim silam (in posameznikom), ki definirajo okoliščine, pogoje, stopnjo in način, kdaj se sme uporabiti silo ali druge ukrepe« za izvedbo naloge (NATO legal deskbook, 2010: 254).

1 To določata 48.a člen Zakona o obrambi (2004) in 25. člen Zakona o službi v Slovenski vojski (2007).

2 Ang. Rules of Engagement.

Pravila delovanja oboroženih sil so torej »navodila« države oziroma mednarodne organizacije svojim oboroženim silam, ki določajo, kdaj, kje, zakaj in kako naj oborožene sile izpolnijo svojo nalogo ter kdaj, kje, kako in pod kakšnimi pogoji lahko uporabijo tudi silo.

Pravila delovanja so izjemno pomembna za delovanje večnacionalnih oboroženih sil. S pravili delovanja, ki naj bi veljala za vse večnacionalne oborožene sile v določeni mednarodni operaciji, se skuša poenotiti delovanje teh sil. Pravila delovanja se predpišejo za vsako mednarodno operacijo posebej. V današnjem svetu mednarodne operacije potekajo v izjemno kompleksnem okolju. Na oblikovanje pravil delovanja vplivajo pravni in politični vidiki ter operativne zahteve mednarodne operacije.

Pravni vidiki postavljajo normativni okvir pravil delovanja oboroženih sil, v katerega se skuša zajeti tudi politične vidike in operativne zahteve za izvedbo mednarodne operacije. Pri določanju pravil delovanja se tako vedno upošteva:

- mednarodno pravo;
- nacionalno pravo sodelujočih držav v mednarodni operaciji;
- pravo države ali držav, kjer se izvaja mednarodna operacija;
- pravo tretjih držav (npr. kadar preko njih poteka transport mednarodnih sil, njihove oborožitve in opreme);
- drugi predpisi, ki lahko vplivajo na izvajanje mednarodne operacije.

Pravila delovanja oboroženih sil v mednarodni operaciji so sestavni del Operativnega načrta (OPLAN³) mednarodne operacije.

Pri pripravi pravil delovanja oboroženih sil v mednarodni operaciji se upoštevajo naslednja načela (NATO legal deskbook, 2010: 258):

- načelo (vojaške) nujnosti,
- načelo razlikovanja,
- načelo proporcionalnosti,
- načelo humanosti in
- načelo prepovedi diskriminacije.

Pravila delovanja navadno vsebujejo naslednje (NATO legal deskbook, 2010: 258–259):

- **Mandat operacije.** Opíšejo se politične, diplomatske in pravne okoliščine, ki determinirajo naravo mednarodne operacije.
- **Mednarodno pravo/mednarodno vojno in humanitarno pravo.** Navedejo se mednarodnopravne določbe, ki determinirajo mednarodno operacijo. Navedejo se lahko tudi posamezna določila mednarodnega prava s področja človekovih pravic ali celo vojnega in vojaškega prava, kadar to zahteva narava mednarodne operacije.
- **Posebnosti nacionalnih pravnih predpisov držav udeleženk.** Navedene so posamezne države udeleženke mednarodne operacije, ki uveljavljajo nacionalne omejitve in zato nekatere določbe pravil delovanja izvajajo po svojem nacionalnem pravu in torej drugače od večine drugih držav udeleženk v operaciji.

³ Ang.: OPLAN – Operational Plan.

- **Silobran.** Zaradi različnih določb in interpretacij silobrana v posameznih državah, udeleženkah mednarodne operacije, je ta del pravil delovanja vedno natančno določen. Države silobran vedno interpretirajo in izvajajo v skladu s svojim nacionalnim pravom, zato je v pravilih delovanja mednarodnih sil to vedno posebej poudarjeno.
- **Varovanje oseb in premoženja s posebnim statusom.** V tem delu pravila delovanja določajo, kdaj in kako smejo ravnati mednarodne sile, kadar varujejo osebe in premoženje s posebnim statusom, kot na primer pripadnike mednarodnih organizacij, humanitarnih organizacij, nevladnih organizacij in drugih, ki opravljajo naloge na območju operacije.
- **Ključne definicije.** Pravila delovanja vsebujejo tudi ključne definicije pojmov, ki so pomembni za enotno razumevanje in izvajanje nalog mednarodne operacije.

Pravila delovanja oboroženih sil v mednarodni operaciji so torej najmanjši skupni imenovalec in konsenz vseh deležnikov mednarodne operacije, na kakšen način se bo izvajala mednarodna operacija, da bodo doseženi cilji operacije.

2.2 Nacionalne omejitve

Pravila delovanja oboroženih sil v mednarodni operaciji se pripravljajo skupaj z Operativnim načrtom mednarodne operacije, pri pripravi pa sodelujejo države, ki bodo v operaciji sodelovale. Kljub temu, da se išče konsenz, se neredko zgodi, da se vse države ne strinjajo oziroma ne morejo izvajati nalog, kot jih določijo skupna pravila delovanja mednarodnih sil. Težava se lahko pojavi tudi, kadar se posamezna država vključi v delovanje mednarodnih sil po začetku operacije in ni sodelovala pri pripravi pravil delovanja ter ima določene zadržke pri izvajanju pravil delovanja.

V takšnih primerih lahko posamezna država, ki sodeluje v mednarodni operaciji določi svoja, nacionalna pravila delovanja v mednarodni operaciji in na skupna pravila delovanja mednarodnih sil poda nacionalne omejitve. Nacionalna pravila delovanja v mednarodnih silah ne smejo širiti pristojnosti skupnih pravil delovanja mednarodnih sil. Nacionalna pravila delovanja so lahko le bolj omejujoča in ne smejo biti v nasprotju s pravili mednarodnih sil (NATO legal deskbook, 2010: 261).

Države podajo nacionalne omejitve glede delovanja svojih oboroženih sil v določeni mednarodni operaciji zaradi:

- **Nacionalnega prava.** Država lahko omeji izvajanje posameznih določil pravil delovanja mednarodnih sil zaradi neskladnosti pravil z nacionalnim pravnim redom. Tipičen primer razlik med nacionalnimi pravnimi redi je področje silobrana.
- **Mednarodnega prava.** Država lahko omeji izvajanje posameznih določil pravil delovanja mednarodnih sil zaradi različne interpretacije mednarodnega prava ali zaradi obveznosti, ki jih ima država na podlagi mednarodnega prava.⁴

⁴ Slovenija je na primer podpisnica Ottawske konvencije o prepovedi protipehotnih min, kar pomeni, da Slovenska vojska pri svojem delovanju v nobenem primeru ne sme uporabljati takšnih min.

- **Nacionalne interpretacije mandata mednarodnih sil.** Država lahko omeji izvajanje posameznih določil pravil delovanja mednarodnih sil zaradi drugačne interpretacije mandata mednarodnih sil v določeni operaciji.
- **Omejevanja in prepovedi iz objektivnih razlogov.** Država lahko omeji ali prepove izvajanje posameznih določil pravil delovanja mednarodnih sil tudi zaradi »političnih« in drugih razlogov. Država lahko recimo prepove uporabo gumijastih nabojev ali solzivca, lahko omeji delovanje svojih enot na posameznih območjih znotraj območja izvajanja mednarodne operacije ali pa omeji oziroma prepove izvajanje določenih nalog zaradi neustrezne opreme ali usposobljenosti svojih oboroženih sil. Državi pri tovrstnem omejevanju ni potrebno opravičevati razlogov za takšno omejevanje skupnih pravil delovanja mednarodnih sil.

3 POSLEDICE KRŠITEV PRAVIL DELOVANJA MEDNARODIH SIL ALI SLOVENSКИH NACIONALNIH OMEJITEV

Če pride do kršitev skupnih pravil delovanja mednarodnih sil ali nacionalnih omejitev v mednarodni operaciji, lahko sledi pravna odgovornost. Samo dejstvo, da je prišlo do kršitve zunaj ozemlja Republike Slovenije in na vojaški misiji, pa povzroča določene posebnosti. Pripadnik oboroženih sil, ki deluje na tujem ozemlju, lahko potencialno odgovarja kazenskopravno, prekrškovo, odškodninsko in disciplinsko.

3.1 Kazenskopravna odgovornost

3.1.1 Vprašanje kazenskopravne jurisdikcije Republike Slovenije

Za razliko od nekaterih drugih držav (na primer Nemčije)⁵ Slovenija ne pozna posebne vojaške kazenske zakonodaje, ampak v skladu s 56. členom Zakona o obrambi (2004) vojaške osebe kazensko odgovarjajo po kazenskem zakoniku Republike Slovenije. Tako v skladu s pravili za časovno in krajevno veljavnost kazenske zakonodaje zanje velja Kazenski zakonik (KZ-1, 2012), pravila postopka pa določa Zakon o kazenskem postopku (ZKP, 2012, 2013).

Posebej za opravljanje vojaške službe izven države Zakon o obrambi (2004) v 48.a členu določa, da je pripadnik Slovenske vojske, zoper katerega se uveljavlja disciplinsko, kazensko ali odškodninsko odgovornost za dejanje, ki je bilo storjeno pri opravljanju nalog vojaške službe izven države ali v zvezi z njo, disciplinsko, kazensko in odškodninsko odgovoren po tem zakonu in v skladu s pravnim redom Republike Slovenije.

V zvezi s kazensko odgovornostjo pripadnikov vojaških misij pa se zastavlja kar nekaj pravnih vprašanj, začenši s kazenskopravno jurisdikcijo Republike

⁵ Wehrstrafgesetz. Pridobljeno na <http://www.gesetze-im-internet.de/wstrg/>

Slovenije. Tukaj se zastavi vprašanje, ali lahko Slovenija konkretno kaznivo dejanje podredi sojenju svojim sodiščem (Bavcon, Šelih, Korošec, Ambrož in Filipčič, 2013). Potencialno kaznivo dejanje je izvršeno izven ozemlja Republike Slovenije, hkrati pa se država gostiteljica običajno s sporazumom o statusu sil (ang. *Status of Forces Agreement*) odpove svoji jurisdikciji v korist države pošiljateljice vojaških sil. Tako sta na primer Prehodna administracija Afganistana ter ISAF⁶ za primer vojaške misije v Afganistanu leta 2001 sklenila Vojaško-tehnični sporazum, ki vsebuje tudi določbe o statusu sil, ki pomagajo pri zagotavljanju varnosti v tej državi (annex A).⁷ Če član osebja ISAF-a ali njegovega podpornega osebja izvrši kaznivo dejanje ali disciplinsko kršitev na ozemlju Afganistana, je v vsakem primeru in ne glede na kakršnokoli okoliščino pristojna država storilčevega državljanstva. Država storilčevega državljanstva ima torej izključno jurisdikcijo⁸ (aktivno personalitetno načelo), pa čeprav bi na primer Afganistan v skladu s svojo kazensko zakonodajo za to kaznivo dejanje imel jurisdikcijo na podlagi teritorialnega načela (Penal code [Afganistanski kazenski zakonik], 1976). Afganistan se je torej odpovedal jurisdikciji za primere, ko kaznivo dejanje izvršijo člani sil ISAF ali podporno osebje.

Zveza NATO je sprejela tudi svoj sporazum o statusu oboroženih sil, ki podobno ureja situacijo, ko so sile ene države članice poslane na ozemlje druge države članice. V skladu s tem sporazumom ima država pošiljateljica praviloma izključno jurisdikcijo nad kaznivimi dejanji, izvršenimi na ozemlju države gostiteljice s strani pripadnikov sil države pošiljateljice med izvrševanjem vojaške dolžnosti (Agreement between the parties to the North Atlantic Treaty regarding the status of their forces [NATO SOFA], 1951).

Ker se država gostiteljica odpove svoji jurisdikciji, je toliko bolj pomembno, da v državi pošiljateljici veljajo pravila o jurisdikciji, ki omogočajo jurisdikcijo države pošiljateljice tudi v primeru, ko je kaznivo dejanje izvršeno izven njenega ozemlja. V Sloveniji načeloma nimamo problemov z zagotavljanjem pravne podlage za kazenski pregon, saj KZ-1 (2012) pozna kar pet načel, po katerih ima Slovenija kazenskopravno jurisdikcijo.

Teritorialno načelo, v skladu s katerim ima Republika Slovenija jurisdikcijo v primeru, ko je kaznivo dejanje izvršeno na ozemlju Republike Slovenije (KZ-1, 2012), v tem primeru praviloma ne pride v poštev, saj se vojaška misija izvaja izven našega ozemlja. To načelo bi bilo mogoče uporabiti le v primeru, da bi bilo kaznivo dejanje izvršeno na domačem plovilu ali na domačem civilnem zrakoplovu med poletom ali na državnem letalu, ne glede na to, kje sta bila ob izvršitvi dejanja. Bolj relevantna so realno (če je v tujini izvršeno kaznivo dejanje, določeno v 11. členu KZ-1), aktivno personalitetno (državljan Republike Slovenije izvrši v tujini kakšno drugo kaznivo dejanje, kot tisto, naštetu v 11. členu, lahko tudi zoper slovenskega državljana ali državo), pasivno personalitetno (tujec izvrši zunaj Republike Slovenije, proti njej ali njenemu državljanu kaznivo dejanje, pa ne gre za kazniva dejanja iz 11. člena KZ-1) in univerzalno načelo (v tujini tujec izvrši kaznivo dejanje zoper tujca ali tujo državo, pa se zaloti na ozemlju Republike

6 *International Security Assistance Force, ki v Afganistanu deluje na podlagi Resolucije VS OZN 1386 iz leta 2001. Več o tem glej Vuk, Vertovšek, Dolenc, Perko in Žokalj, 2010.*

7 Pridobljeno na <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.operations.mod.uk/isafmta.pdf>

8 3. člen aneksa A sporazuma.

Slovenije in se ne izroči tuji državi, ali gre za kaznivo dejanje, ki se po mednarodni pogodbi ali po splošnih pravnih načelih, ki jih priznava mednarodna skupnost, preganja v vseh državah, ne glede, kje je izvršeno) (KZ-1, 2012).

Slovenija torej na podlagi splošnih pravil o kazenskopravni jurisdikciji ima jurisdikcijo in s tem potrebno pravno podlago za izvršitev mednarodne obveznosti *aut dedere aut iudicare* (Ambrož et al., 2012).

3.1.2 Ustrezna pravna kvalifikacija kaznivega dejanja

Ker za kazensko odgovornost veljajo pravila KZ-1 (2012), morajo biti za kazensko odgovornost izpolnjeni vsi zakonski znaki relevantnega kaznivega dejanja iz posebnega dela KZ-1, hkrati pa tudi vsi elementi splošnega pojma kaznivega dejanja iz splošnega dela KZ-1 (ravnanje, bit inkriminacije, protipravno in krivda).

Glede relevantnih kaznivih dejanj v prvi vrsti pomislimo na kazniva dejanja iz 14. poglavja KZ-1 (kazniva dejanja zoper človečnost), ker vojaška misija običajno poteka na območju spopadov ali napetosti, in na kazniva dejanja iz 27. poglavja KZ-1 (kazniva dejanja zoper vojaško dolžnost), ker ima večina pripadnikov vojaške misije status vojaške osebe, a je seveda glede na dejansko stanje in okoliščine primera mogoče govoriti o kazenski odgovornosti za katero koli kaznivo dejanje iz posebnega dela KZ-1 (2012).

V zvezi s kaznivimi dejanji zoper človečnost pa se zastavlja dilema. Kazniva dejanja, ki jih slovenski vojaki morebiti izvršijo na vojaški misiji, je namreč lahko bodisi vojno hudodelstvo ali kakšno drugo kaznivo dejanje iz poglavja kaznivih dejanj zoper človečnost bodisi »navadno« kaznivo dejanje iz drugih poglavij KZ-1. Subsumcija vojakovega ravnanja pod ustrezno kazenskopravno določbo je odvisna tudi od tega, ali je bilo ravnanje izvršeno v povezavi ali med (mednarodnim ali notranjim?) oboroženim spopadom. Vojno hudodelstvo je namreč mogoče izvršiti zgolj v povezavi z ali med oboroženim spopadom,⁹ za »navadno« kaznivo dejanje pa ni tega predpogoja. Uboj civilista s strani vojaške osebe lahko torej predstavlja vojno hudodelstvo, če je bilo izvršeno v povezavi z oboroženim spopadom (KZ-1, 2012), v nasprotnem primeru pa gre za navadno kaznivo dejanje uboja ali umora po 115. ali 116. členu KZ-1.

Oborožen spopad je zakonski znak, katerega obstoj bo moralo ugotavljati slovensko sodišče, ko bo odločalo o kazenski odgovornosti slovenskega vojaka. Če tega zakonskega znaka ni, potem je kaznivo dejanje vojnega hudodelstva izključeno že na ravni biti inkriminacije. Ostaja pa še vedno možnost, da bo sodišče izdalo obsodilno sodbo in ugotovilo kazensko odgovornost za »navadno« kaznivo dejanje na podlagi istega dejanskega stanja. Sprememba kvalifikacije v nasprotni smeri (torej iz navadnega kaznivega dejanja v vojno hudodelstvo) pa s strani sodišča ni dopustna, ker običajno pomeni spremembo v hujšo

9 Glej na primer sodbo Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo Tadić, IT-94-1, odločitev pritožbenega senata o pritožbi obrambe glede pristojnosti, 2. 10. 1995 (Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo, 1995) in ustrezne določbe Znakov kaznivih dejanj k vojnim hudodelstvom iz Rimskega statuta (Rome Statute of the International Criminal Court, 2002). Določbe vojnih hudodelstev v KZ-1 (2012) so namreč skoraj dobesedno prepisane iz Rimskega statuta.

kvalifikacijo,¹⁰ zato bo še toliko bolj pomembna vloga tožilca in njegova presoja, ali gre za oborožen spopad ali ne in posledično, kakšno pravno opredelitev bo določil v obtožnem aktu. Sam tožilec bi si sicer do konca glavne obravnave lahko premislil in spremenil pravno kvalifikacijo (ZKP, 2012, 2013), sodišče pa možnosti spremeniti pravno kvalifikacijo v hujšo nima. Po izdani sodbi je na drugi stopnji mogoča sprememba obtožnega akta s strani upravičenega tožilca le še v korist obdolženca (ZKP, 2012, 2013).

Je pa zanimivo, da bo končna odločitev o tem, ali v določenem primeru obstaja oborožen spopad in za kakšno vrsto oboroženega spopada sploh gre, prepuščena posameznemu (nacionalnemu) sodišču, čeprav na mednarodni ravni oziroma v poveljstvu oboroženih sil ne bi bilo soglasja o tem oziroma se ne bi priznalo, da oborožen spopad dejansko obstaja, ker bi to potegnilo za seboj posledice iz mednarodnega humanitarnega prava in prava oboroženih spopadov.¹¹

Pravilna kvalifikacija kaznivega dejanja je relevantna še z enega vidika. Če je bilo izvršeno mednarodno hudodelstvo, za katero ima jurisdikcijo tudi Mednarodno kazensko sodišče (MKS), ki deluje na podlagi Rimskega statuta (Rome Statute of the International Criminal Court, 2002), je Slovenija dolžna učinkovito preganjati storilca takega kaznivega dejanja. V primeru mednarodnih hudodelstev bi namreč MKS prevzelo kazenski pregon, če jih Slovenija ne bi mogla ali hotela učinkovito preganjati. To predstavlja posredno prisilo k primerni pravni podlagi za pregon in seveda tudi k dejanski izvedbi le-tega v situacijah, za katere bi MKS imelo jurisdikcijo na podlagi teritorialnega ali aktivno personalitetnega načela držav podpisnic, razen če bi situacijo obravnavalo na predlog Varnostnega sveta, v katerem primeru potem ni omejitev (Rome Statute of the International Criminal Court, 2002). Za vojaške misije, ki jih trenutno izvaja Slovenija,¹² bi MKS imelo jurisdikcijo vsaj na podlagi aktivno personalitetnega načela, saj je Slovenija podpisnica statuta, pri določenih pa tudi na podlagi teritorialnega načela, saj so tudi države gostiteljice same podpisnice Rimskega statuta.¹³

3.1.3 Udeležba pri kaznivem dejanju

Odpira se tudi nekaj zanimivih vprašanj glede udeležbe pri kaznivem dejanju. Kazenskopravno odgovarja običajno sicer tisti, ki sam, neposredno in fizično izvrši kaznivo dejanje (KZ-1, 2012), kazenskopravno pa odgovarjajo tudi drugi udeleženci pri kaznivem dejanju (KZ-1, 2012), vendar pa se prav pri kaznivih dejanjih iz 14. poglavja pojavi možnost odgovornosti na podlagi

¹⁰ Na primer sprememba iz uboja (do 15 let zapora) v vojno hudodelstvo (najmanj petnajst let) naklepnega pobijanja. Glej tudi 354. člen ZKP (2012, 2013).

¹¹ Na primer statut vojnih ujetnikov, borcev itd. Je pa pri tem treba upoštevati izrecno določbo 319. člena Pravil službe v Slovenski vojski (2009), v skladu s katerim so pripadniki Slovenske vojske med delovanjem dolžni spoštovati Zakon o obrambi (2004) in Zakon o službi v Slovenski vojski (2007), pravila službe, sprejete mednarodne pogodbe ter mednarodno vojno in humanitarno pravo, ne glede na to, kako je v skladu z mednarodnim pravom opredeljen konflikt ali operacija, v kateri so udeleženi, in ne glede na to, ali določila mednarodnega vojnega in humanitarnega prava spoštuje tudi sovražna stran.

¹² V mesecu februarju 2014 so to Kosovo, Afganistan, Libanon, Sirija, Bosna in Hercegovina, Makedonija, Srbija ter Mali.

¹³ Afganistan, Bosna in Hercegovina, Makedonija, Srbija ter Mali.

drugih udeležbenih oblik, tipičnih za mednarodno kazensko pravo. V okviru mednarodnega kazenskega prava se tožilski pregon na podlagi strategije pregona običajno usmerja na oblikovalce politik mednarodnih hudodelstev in ne toliko na neposredne storilce kaznivih dejanj (ang. *foot soldiers*). To seveda ne pomeni, da slednji ne izpolnjujejo vseh pogojev za kazensko odgovornost, ampak zgolj to, da se tožilec po navadi pri njih ne odloči za kazenski pregon zoper njih.

V skladu s KZ-1 neposredni storilci kaznivega dejanja odgovarjajo kot storilci, drugi udeleženci pa na podlagi klasičnih udeležbenih oblik (sostorilstvo, posredno storilstvo,¹⁴ napeljevanje¹⁵ in pomoč), v poštev bi prišla tudi odgovornost organizatorjev in članov hudodelskih združb, posebej za mednarodna hudodelstva pa KZ-1 predvideva kot posebno kaznivo dejanje odgovornost vojaških poveljnikov in drugih nadrejenih (ang. *command responsibility*). Tako se kaznuje vojaški poveljnik za kazniva dejanja iz 100. do 103. člena KZ-1, ki so jih storile enote pod njegovim dejanskim poveljstvom in nadzorom, ker ni pravilno opravljal nadzora nad temi enotami in ni izvedel vseh primernih in potrebnih ukrepov v okviru svojih pooblastil za preprečitev ali ustavitve teh kaznivih dejanj ali za predložitev zadeve pristojnim organom v preiskavo in pregon, čeprav je vedel, da so njegove enote storile ali da bi v danih okoliščinah lahko storile taka kazniva dejanja. Enako se kaznuje oseba, ki dejansko nastopa kot vojaški poveljnik, ali oseba, ki v civilni organizaciji ali podjetju dejansko izvaja vodstveno oblast in nadzorstvo, z milejšo kaznijo pa vojaški poveljnik ali oseba, ki dejansko nastopa kot vojaški poveljnik, ali oseba, ki v civilni organizaciji ali podjetju dejansko izvaja vodstveno oblast in nadzorstvo, ki bi moral ali mogel vedeti, da so njegove enote storile ali bi v danih okoliščinah lahko storile kazniva dejanja iz 100. do 103. člena KZ-1 (KZ-1, 2012).

Ta določba pa ima omejen domet, saj je že z jezikovno razlago mogoče ugotoviti, da velja samo v primeru genocida, vojnega hudodelstva, hudodelstva zoper človečnost in agresije, za ostala kazniva dejanja pa je mogoče uporabiti le klasične oblike udeležbe.

3.1.4 Kaznivo dejanje, izvršeno na ukaz nadrejenega

Za presojo kazenske odgovornosti vojaških oseb na vojaških misijah je relevantno tudi dejstvo, da je po vojaški zakonodaji podrejena vojaška oseba *dolžna* izpolniti ukaz in da je le izjemoma ta dolžnost *ne obvezuje*, še manj pa je primerov, ko ukaza *ne sme* izpolniti (Pravila službe v Slovenski vojski, 2009; Zakon o obrambi, 2004; Zakon o službi v Slovenski vojski, 2007).

Ukaza podrejeni ne sme izpolniti, če gre za ukaz, ki je v nasprotju z mednarodnim vojnim ali humanitarnim pravom, ali če je očitno, da bi vojaška oseba z izvršitvijo ukaza izvršila kaznivo dejanje (Deisinger, 2002; Pravila službe v Slovenski vojski, 2009; Sancin, Švarc in Ambrož, 2009; Zakon o obrambi, 2004).

Ta ureditev velja za čas vojne, saj je v naslednji točki Pravil službe v slovenski vojski določeno, da lahko vojaška oseba *a contrario* v času miru odkloni še izvršitev ukaza, ki pomeni neposredno nevarnost za njeno zdravje in življenje, pa ne gre za

¹⁴ Posredni storilec izrablja in vodi ravnanja drugega.

¹⁵ Ko bi recimo nadrejeni dal ukaz ali kako drugače pri storilcu povzročil odločitev, da izvrši kaznivo dejanje.

izvajanje pomoči ob naravnih in drugih nesrečah, za sodelovanje v mednarodnih obveznostih ali za opravljanje bojnih nalog v miru (Pravila službe v Slovenski vojski, 2009; Zakon o službi v Slovenski vojski, 2007). V tem primeru podrejena oseba ni dolžna izpolniti ukaza, ni pa tudi dolžna opustiti njegove izvršitve.

Posebej pa je urejeno izvrševanje ukazov v primeru, ko Slovenska vojska in njeni pripadniki delujejo v drugi državi; 320. člen Pravil službe v Slovenski vojski (2009) tako pravi, da Slovenska vojska in njeni pripadniki v drugi državi ne smejo izvršiti ukazov in odločitev, če bi s tem storili kaznivo dejanje po predpisih Republike Slovenije oziroma če so v nasprotju z mednarodnim vojnim in humanitarnim pravom, in s tem skoraj dobesedno ponavlja dikcijo splošnega 43. člena Zakona o obrambi (2004).

To ureditev vojaške zakonodaje pa potem nadgrajuje KZ-1 (2012) v 278. členu, ki ureja izključitev kazenske odgovornosti v primeru izvršitve kaznivega dejanja na ukaz nadrejene vojaške osebe (Zgaga, 2011). Podrejeni se tako ne kaznuje, če stori kaznivo dejanje na ukaz ali povelje nadrejene vojaške osebe in se ta ukaz ali povelje nanaša na vojaško dolžnost, razen če ne gre za vojno hudodelstvo ali kakšno drugo hudo kaznivo dejanje, ali če je vedel, da pomeni izvršitev ukaza ali povelja kaznivo dejanje.

V slovenski literaturi se pojavljajo kritike glede nedoločnosti ureditve v KZ-1 (Kambič, 1996; Korošec, 1994; Korošec in Ambrož, 2007) in že prej v Kazenskem zakoniku RS (1994), saj zakon govori o tem, da se storilec »ne kaznuje«. Ali to pomeni, da gre v tem primeru za odpust kazni, ali za kaznivost kot nov element kaznivega dejanja, za razlog upravičenosti ali opravičenosti (Bačić et al., 1982)? To nam lahko pove šele razlaga določbe.

Storilec se tako ne kaznuje, razen če ne gre za vojno hudodelstvo ali kakšno drugo hudo kaznivo dejanje ali je storilec vedel, da pomeni izvršitev ukaza ali povelja kaznivo dejanje.

V prvi alineji gre za objektivno merilo; kadar gre za vojno hudodelstvo in za drugo hudo kaznivo dejanje, potem kljub ukazu nadrejene vojaške osebe podrejeni ne sme izvršiti ukaza in se v tem primeru ne more sklicevati nanj. Drugo merilo je subjektivno in je oblikovano na podlagi zmoti o protipravnosti. Storilec se lahko sklicuje na ukaz nadrejenega, razen če je vedel, da bo z izvršitvijo ukaza izvršil kaznivo dejanje. Pri vseh ostalih kaznivih dejanjih (razen pri vojnih hudodelstvih in drugih hudih kaznivih dejanjih) se zmoti o protipravnosti ukaza pri podrejenih domneva, kar je po mnenju mnogih neprimerno za moderno in profesionalno vojsko (Ambrož in Korošec, 2008; Bavcon, Šelih, Korošec, Filipčič in Ambrož, 2009; Bavcon, Šelih, Korošec, Filipčič in Jakulin, 2003; Korošec, 1995).

Ker trenutna ureditev gradi na zmoti o protipravnosti ukaza, splošneje gledano torej na zmoti o protipravnosti, ki vpliva na krivdo storilca, gre lahko pri členu 278 kvečjemu za razlog opravičenosti in ne za razlog upravičenosti (Bavcon et al., 2009; Bavcon et al., 2003).

V slovenski literaturi se pojavlja še dodatna kritika te ureditve, in sicer naj bi bila le-ta nedoločna in v nasprotju z *lex certa* tudi s tega vidika, da ni jasno, katero kaznivo dejanje je hudo kaznivo dejanje (Bavcon et al., 2013). Določeni avtorji predlagajo kot hudo kaznivo dejanje, kaznivo dejanje, za katerega je zagrožena kazen deset let ali več zapora (Deisinger, 2002). Po našem mnenju se je treba

po odgovor zateči k drugemu objektivnemu merilu v tej določbi: k vojnemu hudodelstvu. Za izvršitev vojnega hudodelstva je zagrožena kazen najmanj petnajstih let zavora (KZ-1, 2012). Če želimo, da sta objektivni merili enakomerni in usklajeni, potem menimo, da bi bilo treba na podlagi analogije uporabljati to mejo za opredelitev hudega kaznivega dejanja, saj bi morali imeti obe objektivni merili enako težo.

3.1.5 Kazenskoopravni problemi v praksi

Poleg teoretičnih in zakonodajnih vprašanj se je v zvezi s kazensko odgovornostjo pripadnikov vojaške misije pojavilo tudi kar nekaj praktičnih vprašanj, začeni s tem, kdo izvaja pooblastila policije v predkazenskem postopku, kadar so podani razlogi za sum, da je kaznivo dejanje v Slovenski vojski ali v ministrstvu, pristojnem za obrambo, storila vojaška ali civilna oseba, zaposlena v Slovenski vojski oziroma drug delavec, zaposlen na obrambnem področju, oziroma oseba, napotena na misijo v tujini. V skladu z ZKP ima tako z zakonom določen pristojni organ v ministrstvu, pristojnem za obrambo, pooblastila policije v predkazenskem postopku, ki jih določa ta zakon (ZKP, 2012, 2013). Podrobneje potem določa Zakon o obrambi, da imajo delavci obveščevalno-varnostne službe ministrstva, ki opravljajo varnostne naloge in ki jih določi minister, v skladu z zakonom pri preprečevanju, odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj v ministrstvu in Slovenski vojski pooblastila, kot jih zakon določa za policijo, in še, da vojaška policija lahko preiskuje kazniva dejanja v vojski, za katera je predpisana denarna kazen ali kazen zavora do treh let (Zakon o obrambi, 2004).

Tukaj ni problematična pravna podlaga ali ureditev pooblastil, ampak njihovo izvrševanje v praksi. Problem namreč nastane s prisotnostjo oziroma odsotnostjo organov na sami vojaški misiji. Vojaška policija, če je prisotna, lahko preiskuje samo lažja kazniva dejanja, obratno obveščevalno-varnostna služba ministrstva, in če katera ni prisotna na misiji, ni pristojnega organa za opravljanje opravil v predkazenskem postopku.

Podobno nastaja problem s prisotnostjo oziroma bolje, odsotnostjo drugih državnih organov in udeležencev (pred)kazenskega postopka: državnega tožilca, preiskovalnega sodnika in zagovornika. To seveda vpliva tudi na sam potek predkazenskega postopka, saj je onemogočeno marsikatero procesno dejanje po ZKP. Zaslisanje osumljenca je na primer mogoče samo, če je prisoten zagovornik, prikrite preiskovalne ukrepe odredita preiskovalni sodnik ali državni tožilec, tukaj je še vprašanje nujnih preiskovalnih dejanj, pa vprašanje zavarovanja dokazov itd. (ZKP, 2012, 2013). Zaradi praktičnih problemov se je zato že spremenila ureditev policijskega pridržanja v predkazenskem postopku. To lahko traja maksimalno 48 ur, po 48 urah pa je treba osumljenca ali izpustiti ali pa privedi pred preiskovalnega sodnika, če želi državni tožilec predlagati pripor in kasneje izvajati kazenski pregon, kar je v primeru vojaške misije v (oddaljeni) tuji državi praktično nemogoče. To bi namreč pomenilo, da je v 48 urah treba izvesti vsa opravila, zaradi katerih je bilo pridržanje sploh odrejeno,¹⁶ in osumljenca tudi

¹⁶ Na primer za preverjanje identitete, alibija osumljenega ali zbiranje obvestil in dokazov.

privesti pred preiskovalnega sodnika. Zato sedaj velja, da v primeru, če pridržane osebe, ki je na misiji v tujini, zaradi oddaljenosti ali drugih izjemnih objektivnih razlogov ni mogoče brez odlašanja privedi k preiskovalnemu sodniku, ki je pristojen, se o tem takoj obvesti osebo, ki ji je vzeta prostost in državnega tožilca, ob privedbi pa je potrebno pisno obrazložiti zamudo (ZKP, 2012, 2013).

Pravno nerešeno pa ostaja vprašanje nujnih preiskovalnih dejanj in drugih dejanj po ZKP na kraju kaznivega dejanja, kadar v slovenski vojaški misiji niso prisotni organi, ki so po slovenski zakonodaji pristojni opravljati dejanje po ZKP (2012, 2013) in Zakonu o obrambi (2004). Ali lahko prepustimo ta opravila organom tujih držav? Kako bo z veljavnostjo tako pridobljenih dokazov? Dokler to vprašanje ni urejeno na splošni oziroma zakonodajni ravni, bi bilo treba po našem mnenju to dejstvo upoštevati in sprejeti dogovor s konkretnimi državami vsaj v fazi priprav na odhod konkretne vojaške misije.

3.2 Druge oblike pravne odgovornosti

Za razliko od kazenske odgovornosti, za katero Zakon o obrambi (2004) jasno določa, da vojaške osebe kazensko odgovarjajo po kazenskem zakoniku Republike Slovenije, take jasne pravne podlage za prekrškovno odgovornost članov vojaških misij ni mogoče najti.

Hkrati Zakon o prekrških (ZP-1, 2011, 2013) kot temeljni predpis prekrškovnega prava glede slovenske jurisdikcije za prekrške pravi, da predpisi o prekrških, ki jih določi državni zbor ali vlada, veljajo na območju Republike Slovenije; predpisi o prekrških, določenih s strani lokalne samoupravne skupnosti pa le na območju samoupravne lokalne skupnosti, ki jih je izdala. Predpisi o prekrških, ki veljajo na območju Republike Slovenije, se uporabijo tudi proti vsakomur, kdor stori prekršek na ladji, ki je vpisana v pristanišču na območju Republike Slovenije, ali na zrakoplovu, ki je vpisan v register oziroma evidenco zrakoplovov v Republiki Sloveniji, medtem ko sta izven njenega območja. ZP-1 torej določa le teritorialno načelo, tako da pripadniki vojaških misij ne bodo odgovarjali za prekrške, izvršene izven ozemlja Republike Slovenije, razen če ti prekrški ne bodo izvršeni na ladji, ki je vpisana v pristanišču na območju Republike Slovenije, ali na zrakoplovu, ki je vpisan v register oziroma evidenco zrakoplovov v Republiki Sloveniji (ZP-1, 2011, 2013).

Hkrati pa se tudi država gostiteljica odpove svoji jurisdikciji za prekrške s SOFA sporazumom, tako da gre v tem primeru za *de facto* imuniteto pred prekrškovno odgovornostjo na vojaških misijah.

Tudi za odškodninsko odgovornost pripadnikov vojaške misije lahko najdemo pravno podlago v Zakonu o obrambi (2004), v skladu s katerim vojaške osebe odškodninsko odgovarjajo po predpisih, ki urejajo odškodninsko odgovornost javnih uslužbencev. V skladu s Pravili službe v Slovenski vojski je pripadnik Slovenske vojske odškodninsko odgovoren v skladu z Zakonom o obrambi in Zakonom o službi v Slovenski vojski za škodo, ki jo je protipravno povzročil pri ali v zvezi z opravljanjem vojaške službe (Pravila službe v Slovenski vojski, 2009).

Pravna podlaga za odškodninsko odgovornost torej obstaja, vprašanje pa je, ali in kdaj bi Republika Slovenija imela jurisdikcijo za vodenje pravnega postopka na podlagi tožbe, vložene zoper pripadnika slovenske vojaške misije. To določa Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (1999, 2008), v skladu s katerim to velja zlasti v primeru stalnega prebivališča toženca v Republiki Sloveniji.

V skladu z Zakonom o obrambi (2004) pa so vojaške osebe tudi disciplinsko odgovorne za kršitev vojaške discipline, kar velja tudi za vojaško misijo v tuji državi. Disciplinska odgovornost je natančneje urejena v vojaški zakonodaji (Pravila službe v Slovenski vojski, 2009; Zakon o obrambi, 2004; Zakon o službi v Slovenski vojski, 2007).

4 ZAKLJUČEK

Dosledna in jasna določitev nacionalnih omejitev slovenske vojaške misije je pomembna z več vidikov, tudi z vidika uveljavljanje pravne odgovornosti za njihove kršitve. Jasna opredelitev nacionalnih omejitev najprej predstavlja jasno podlago za morebitno kasnejšo odgovornost kršitev teh omejitev. Jasna podlaga onemogoča ali zelo zmanjšuje kasnejše možnosti za sklicevanje na nepoznavanje pravil oziroma nacionalnih omejitev (t. i. pravna zmota), s tem omogoča lažje uveljavljanje pravne odgovornosti in olajša izvedbo (kazenskega, prekrškovnega, disciplinskega ali pravnega) postopka. Poleg tega jasne in vnaprej določene nacionalne omejitve zagotavljajo pravno varnost vsem pripadnikom vojaške misije, saj so »pravila igre« določena vnaprej in so z njimi seznanjeni. S tega vidika so pripadniki misije zaščiteni, saj vedo, kaj se od njih pričakuje in kaj je prepovedano oziroma zagotovljena je pravna varnost in gotovost. In nenazadnje, jasno opredeljene nacionalne omejitve omogočajo tudi usklajeno delovanje vojaških misij iz različnih držav z različnimi ureditvami v skupnih vojaških operacijah. Zato je po našem mnenju pomembno, da so nacionalne omejitve vojaške misije vnaprej določene in da se v primeru njihovih kršitev tudi uveljavlja pravno odgovornost v pravnih postopkih. Trenutno pa še vedno obstajajo določene pravne praznine ali pa pomanjkljivosti v praksi, zato si posledično pred morebitnimi kršitvami zatiskamo oči, saj postopek oziroma odziv na kršitve ni urejen in predviden v vseh primerih.

Če pustimo ob strani načelo pravne države in varovanje bistvenih pravnih vrednot, ki terjata uveljavljanje pravne odgovornosti tudi v primeru njihovega ogrožanja oziroma poškodovanja na vojaških misijah, zahteva ustrezen odziv na določene hujše pravne kršitve tudi Rimski statut (Rome Statute of the International Criminal Court, 2002) Mednarodnega kazenskega sodišča (MKS), ki ga je Slovenija podpisala in ratificirala.

Z vidika materialnega kazenskega prava je večino vprašanj mogoče rešiti z uporabo KZ-1 (2012), enako velja za odškodninsko in disciplinsko odgovornost, medtem ko je pri kazenskem postopku več problemov, predvsem zaradi oddaljenosti misije in nenavzočnosti določenih subjektov. To terja ali vnaprejšnjo ureditev določenih vprašanj v sporazumu z drugimi navzočimi državami ali prisotnost pristojnih državnih organov in drugih subjektov kazenskega postopka na kraju, kjer se vodi predkazenski postopek.

Po drugi strani sploh ni podlage za prekrškovo odgovornost pripadnikov slovenske vojaške misije v tujini, saj se država gostiteljica temu običajno odpove, slovenski ZP-1 (2011, 2013) pa vsebuje le teritorialno načelo, kar je z vidika številčnosti in včasih tudi bagatelnosti prekrškov smiselno in tudi praktično, vsaj v primeru težjih prekrškov s tudi zagroženo hudo sankcijo pa je po našem mnenju imuniteta za prekrške vprašljiva, zato bi to vprašanje terjalo zakonsko ureditev. Vsa ta številčna dejanska in pravna vprašanja odpirajo vprašanje, ali ne bi bilo vseeno smiselno razmisliti o vojaškem kazenskem pravu.

LITERATURA

- Agreement between the parties to the North Atlantic Treaty regarding the status of their forces* [NATO SOFA]. (1951). Pridobljeno na http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17265.htm?selectedLocale=en
- Ambrož, M. in Korošec, D. (2008). Der Allgemeine Teil des neuen slowenischen Strafgesetzbuchs. *Jahrbuch für Ostrecht*, 52(49), 351–362.
- Ambrož, M., Bavcon, L., Fišer, Z., Korošec, D., Sancin, V., Selinšek, L. et al. (2012). *Mednarodno kazensko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Bačić, F., Bavcon, L., Đorđević, M., Kraus, B., Srzentić, N. in Stajić, A. (1982). *Komentar krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*. Beograd: Savremena administracija.
- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambož, M. in Filipčič, K. (2013). *Kazensko pravo, splošni del*. Ljubljana: Uradni list RS.
- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Filipčič, K. in Ambrož, M. (2009). *Kazensko pravo, splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Filipčič, K. in Jakulin, V. (2003). *Kazensko pravo, splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Deisinger, M. (2002). *Kazenski zakonik s komentarjem, posebni del*. Ljubljana: GV založba.
- Jones, G. S. (2007). *The rise of European security cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kambič, M. (1996). Izključitev protipravnosti in krivde pri deliktu *damnum iniuria datum* kot podlaga današnjemu pravu. *Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakultete v Ljubljani*, 66, 121–151.
- Kazenski zakonik [KZ-1]. (2012). *Uradni list RS*, (50/12-KZ-1-UPB2).
- Kazenski zakonik Republike Slovenije [KZ]. (1994). *Uradni list RS*, (63/94).
- Korošec, D. (1994). Ravnanje po pravno zavezujočem navodilu nadrejenega – izključenost protipravnosti ali krivde? *Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakultete v Ljubljani*, 54, 215–230.
- Korošec, D. (1995). O nekaterih vojaških določbah nove slovenske kazenske zakonodaje. *Pravna praksa*, 14(5), 28–29.
- Korošec, D. in Ambrož, M. (2007). Splošni pojem, skrajna sila in odgovornost podrejenih. V A. Šelih (ur.), *Sodobne usmeritve kazenskega materialnega prava* (str. 165–181). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

- Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo. (1995). Tožilec proti Dušanu Tadiću, IT-94-1, odločitev pritožbenega senata o pritožbi obrambe glede pristojnosti, 2. 10. 1995.
- NATO legal deskbook (2nd ed.). (2010). Pridobljeno na <http://publicintelligence.net/nato-legal-deskbook/>
- Penal code [Afganistanski kazenski zakonik]. (7. 10 1976). *Official Publication of the Government of the Republic of Afghanistan*, (13). Pridobljeno na <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/AF/Penal%20Code%20Eng.pdf/view>
- Pravila službe v Slovenski vojski. (2009). *Uradni list RS*, (84/09).
- Rome Statute of the International Criminal Court. (2002). Pridobljeno na http://www.icc-cpi.int/nr/rdononlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf
- Sancin, V., Švarc, D. in Ambrož, M. (2009). *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje.
- Vuk, P., Vertovšek, R., Dolenc, G., Perko, S. in Žokalj, J. (2010). Pravni vidiki sodelovanja Republike Slovenije v Afganistanu. *Bilten Slovenske vojske*, 12(3), 51–70.
- Weitsman, P. (2010). Wartime alliances versus coalition warfare. *Strategic Studies Quarterly*, (Summer), 113–136. Pridobljeno na <http://www.au.af.mil/au/ssq/2010/summer/weitsman.pdf>
- Zakon o kazenskem postopku. (2012, 2013). *Uradni list RS*, (32/12-ZKP-UPB8, 47/13-ZKP-L).
- Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku. (1999, 2008). *Uradni list RS*, (56/99-ZMZPP, 45/08-ZArbit).
- Zakon o obrambi [ZObr-UPB1]. (2004). *Uradni list RS*, (103/04).
- Zakon o prekrških [ZP-1]. (2011, 2013). *Uradni list RS*, (29/11-ZP-1-UPB8, 21/13-1H, 111/13-ZP-1I).
- Zakon o službi v Slovenski vojski. (2007). *Uradni list RS*, (68/07).
- Zgaga, S. (2011). Odgovornost za mednarodno hudodelstvo, izvršeno na ukaz nadrejenega. *Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakultete v Ljubljani*, 70, 259–291.

O avtorjih:

Dr. Sabina Zgaga, doktorica kazenskega prava, je docentka za kazensko pravo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Raziskovalno se ukvarja s kazenskim materialnim in procesnim pravom ter mednarodnim kazenskim pravom. E-mail: sabina.zgaga@fvv.uni-mb.si

Mag. Maj Fritz, magister evropskih in državnih študij, je študent doktorskega študija na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njegovo področje raziskovanja in študija je povezano z obveščevalno-varnostno dejavnostjo, mednarodnimi vojaškimi operacijami in zasebnimi varnostnimi ter vojaškimi podjetji. Zaposlen je na Ministrstvu za obrambo.